

ARÍTJOL

Smilax aspera L. [1753, Sp. Pl. : 1029] $2n = 32$

Flors masculines. Foto: CLAUDE FIGUREAU

Foto: PAUL FABRE

Flors femenines. Foto: MARIE PORTAS

NOMS POPULARS

Alemany:	Raue stechwinde/Mittelmeer sarsap. / Stachelige stechwinde
Anglès:	Cat brier / Mediterranean smilax / Rough bindweed / Salsaparilla / Sarsaparilla / Sarsaparille
Àrab:	فشاع خشن
Aragonès:	mermasangre, zarzaparrilla
Bable:	alfafarra, alfafarrilla, alzaparrilla, artu mourisco, enredadera, gancios, salzaparrilla, zalzaparrilla, zaparrilla, zarzaparrilla, zarzas.
Basc/Euskera:	arkasats, endalahar, endalaharra, endalarr, endalarra, endollar, endollarr, latx.
Castellà:	Zarzaparrilla/Uva de perro / Zarza morisca/ alegre-campo, bigorda, cerrajuda, gancios, ganzo, legra-campo, mermasangre, salparrilla, salsa parilla, salsaparilla, sarza de España, uva de perro, yedra, zaparrilla, zarza morisca, zarzamorisca, zarzaparilla de España, zarzaparilla del país, <u>zarzaparrilla</u> , zarzaparrilla blanca, zarzaparrilla común, zarzaparrilla montaraz, zarzaparrilla morisca
Català:	Aritjol/Aríjol / Arínjol / Arinjolera / Arinyol / Aritja / Banya de bou / Heura del diable / Heura espinosa / Matavelles/ arinjol, arinjolera, aritja, aritjol, aritjols, arrel d'arinjol, arrel d'arínjol, artijol, arijol, arínjol, arinyol, arítjol, errigòs, esbarzeró, heura del diable, heura espinosa, hedra del diable, matavelles, orínjols, salsaparilla, sarsa d'Espanya, sarsa de la terra, sarsa del país, sarsaparrella, sarsaparrella d'Espanya, sarsaparrella de la terra, sarsaparrella del país, sarsaparilla, aritja, arínjol, arítja, arítjol, banya de bou, herba de setge, llengüeta de pardalet, llengüeta de perdiu, llengüeta de perdiueta, parrilla, salsaparrella, sarsa-parrella, sarsa-parrilla, sarsaparrella, sarsaparilla.
Danès:	Orientalisk sarsaparil/Hvasbladet sarsaparil
Eslovac:	Hrapavi oponec / Oponec hrapavi
Estonià:	Kare smiilaks
Francès:	Salsepareille/Liseron épineux / Salsepareille d'europe
Gal·lès:	Miaren werdd / Sarsaparilla ewrop
Gallec:	alagacao, alagacão, alegre-campo, alegre-cão, alegreção, bigorda, legacão, mexacan, recama, salsaparilha, salsaparilha-do-reino, silva do mar, silvamar, zarzaparrilla.
Grec:	Αντζουλόβατος / Αρκόβατος / Ζαππαρίνα / Σαλοσπαρίλλα / Σαπαρίνα / Σμίλαξ
Hebreu:	קיסוסית קוצנית
Hongarès:	Érdes szárcsalián / Szúrós szárcsalián
Italià:	Salsapariglia nostrana, hedera spinosa, rovo cervino
Persa/Farsi:	ازمלק زیر
Portuguès:	Alagacão/Alegre-campo / Alegre-cão / Legacão / Recama / Salsaparilha / Salsaparilha-bastarda / Salsaparilha-brava / Salsaparilha-do-reino / Salsaparilha-indígena / Salsaparilha-rugosa / Salsaparilha-rugosa / Silvamar
Suec:	Taggranka
Tibetà:	ཀུ་ཀུ་ར་ཨ་ཤི་
Turc:	Saparnası
Txec:	Přestup drsný
Xinès:	穗菝葜

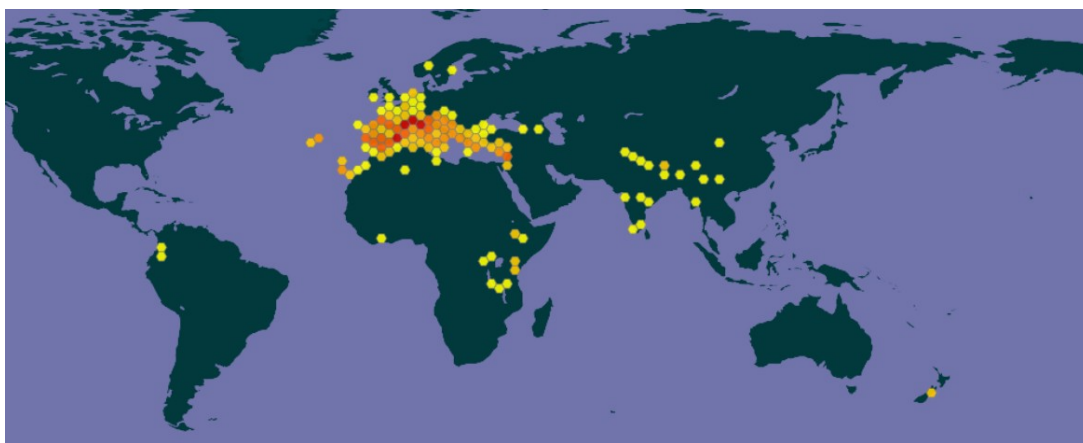
DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

L'arítjol és una liana dioica, perenne, espinosa, de tiges dures difícils de trencar que s'enfilen pels arbres o formen una massa de difícil pas al sotabosc. És planta glabra, que arriba a més de 6 metres, ramificada, amb tiges una mica angulosos, flexuosos, finament

estriades longitudinalment, amb espines esgarriades de 1-6 mm, rectes o corbades. Fulles alternes, coriàcies, ovals en cor, acuminades, amb l'amina de 42-68 × 24-59 mm que deixa un entrant de fins a 38 mm, amb i amb 5-7 nervis, amb algunes espines menudes (0.5-2.5 mm) al marge, i a vegades sota el mateix nervi principal (1.3-3.2 mm)l. Nervació secundària reticulada. Pecíol de 2.2-37 mm, a vegades amb espines de 0.5-3.8 mm, amb beines estipulars de 1-7 mm, adnates, amb dos circells simples de 23-70 mm, retorçats. Flors d'un blanc verdós, petites, dioiques, en umbel·les sèssils en raïms flexuosos, axil·lars o terminals de 11-123 mm, amb 2-13 glomèruls dístics, amb nombroses bractèoles escarioses, fosques, en forma de copa d'1 mm. Els glomèruls de la base de la inflorescència recolzen sobre una fulla que fa de bràctea. Flors femenines per 3-9 amb pedicels de 2.4-8.6 mm. Flors masculines per 6-25 amb pedicels de 4-8 mm. Periant caduc amb 6 divisions lanceolades divaricades. Tèpals de les flors masculines d'un blanc crema, una mica cucul·lats, obtusos, glabres; els externs de 4-6 × 1-1.7 mm, linear-lanceolats, amb un nervi central i els interns de 4-5 × 0.5-1 mm, linears, Estaminodis de 0.5-1.3 mm, linears, escariosos. Estams 6 lliures, inserits a la base del periant. Ovari de 1.4-3 × 1-2.3 mm. Estil nul; 3 estigmes recorbats, de 0.4-1.1mm. Baia globulosa, de 4.1-9.6 mm, al madurar, d'un vermell viu, fosc, brillant, amb 3 compartiments interns amb 1-3 llavors globuloses de 3.1-4.7 × 2.3-4.3 mm, llises o una mica rugoses, brillants, vermelloses, amb l'hílum orbicular gran rodeja d'una arèola llisa.. Hi ha formes amb fulles molt amples i altres amb fulles molt estretes.

El gènere *Smilax* és dels pocs de les Monocotiledònies amb les fulles amb nervació no paral·lela. Té flors dialipètales, superovàriques, diplostèmones (el nombre d'estams doble el de pistils); les flors són regulars de simetria trímera (3 pistils + 3 estigmes + 6 estams); la corol·la no és pas sepaloide, el fruit és una baia, i l'estil és nul, però sí que hi ha 3 estigmes. Les flors masculines no tenen vestigis d'ovari, els estams són lliures. Les flors femenines poden tenir 6 estaminodis. El rizoma pot tenir 4-5 mm de gruix i uns quants metres de longitud. Té color blanc marronós, nombrosos nusos (cadascun amb un catafil de 1-2 cm, triangular, fosc, que l'embolcalla).

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Smilax aspera al món, segons GBIF

L'arítjol és típic del sotabosc de l'alzinar amb marfull, però també es troba a la màquia d'ullastre i margalló; i a la bardissa de terra baixa i a la garriga. A la península es troba en especial a les províncies perifèriques. Al centre és més escassa. A Catalunya es troba a les serres Litoral i Prelitoral i al Prepirineu. En tot cas no sol superar la cota 1400.

HISTÒRIA

TEOFRAST (segles IV, III a. C.), DIOSCÒRIDES (segle I) i GALÈ (segle II) descrigueren la planta. DIOSCÒRIDES creia que donant una mica de planta en pols a un recent nascut aquest seria immune als verins. O, almenys, en adults, la planta ajuda a combatre els

efectes dels verins. El nom clàssic segurament li ve de la mitologia grega. La nimfa Smilax va ser convertida en aquesta liana mentre el seu estimat, Crocus, amor impossible, ho va ser en flor. Les plantes americanes del mateix gènere varen desplaçar el comerç cap a aquell mercat fins el punt que segurament la coca-cola conté extracte d'arrel d'alguna *sarsaparilla* americana. Alguns creuen que ATAHUALPA va ser capturar gràcies al poder energitzant de la *sarsaparrilla* americana que els assetjadors espanyols varen prendre abans i durant la batalla de Cajamarca.

LITERATURA

«Prim com un arítjol». «Fort com un arítjol».

«La grana se volvió en granos, en flor de lis el rosal, su clavel, zarzaparrilla, unciones, el solimán».

PROPIETATS MEDICINALS

• afrodisíaca REL	• depurativa REL
• analgèsica	• diürètica REL
• anticancerígena	• emmenagoga REL
• antidot de verins FUL FRU	• expectorant FRU
• antihelmíntica	• febrífuga
• antiinflamatòria	• sudorífica REL
• antitussígena FRU	

USOS MEDICINALS

• abscessos UI	• hemorroides UI
• àcid úric	• hepatitis
• acne UI	• hipertensió REL
• afrodisíac (fumar TIJ/ REL UI)	• infecció d'orina
• amenorrea	• intoxicacions
• anorèxia	• lumbàlgia UE
• artrosis	• mal de cap
• barbs UI	• mal d'estómac
• càlculs renals	• mal de queixal UE
• càncer de pulmó	• menopausa
• candidiasis (<i>Candida albicans</i> , <i>C. glabrata</i> , <i>C. tropicalis</i>)	• nòduls reumàtics
• colesterol alt	• obesitat
• contusions UE UI	• picadures d'insectes UE
• cremades UE	• picors UI
• debilitat (per manca de testosterona)	• psoriasis
• dermatitis	• rampes
• diabetis	• refredat FRU (xarop)
• distensió muscular	• restrenyiment
• èczema UI	• retenció d'orina
• esterilitat sexual	• reuma
• furòncols UI	• sífilis (?)
• gota	• talls petits UE
• grans UI	• tos FRU (xarop)

PREPARATS

- ARREL: infusió durant 4 hores; o decocció durant 10 minuts.

- BROTS: es mengen bullits i després posats a la truita; o en amanida deixats abans en conserva en oli i vinagre.
- FRUITS. Xarop, bullits xafats amb sucre.

ALTRES USOS

A Andalusia encara es bevia fa pocs anys una beguda feta amb sifó i xarop de *sarsaparilla*. També es pren una mena de licor fet amb el d'anís i *sarsaparrilla* i altres plantes. Un cabdell fet amb les tiges serveix per escurar xemeneies.

POSSIBLE TOXICITAT

Un abús de la rel pot desencadenar nàusees. Presa amb altres medicaments en disminueix l'eficàcia. Un abús del xarop dels fruit pot provocar anèmia. A les embarassades, tot i que en principi en millora l'estat, en alguns casos els pot fer perdre la criatura. Com sempre, pot haver-hi persones al·lèrgiques a la planta.

EFFECTES FISIOLÒGICS

L'extracte del rizoma, gràcies als furostanols, atura el cicle cel·lular a les cèl·lules canceroses a la fase G2/M.

PRINCIPIS ACTIUS DE *SMILAX ASPERA*

- (25S)-26-O-beta-D-glucopiranosil-5-beta-furostan-1-beta,2-beta,3-beta,5-beta,22-afa,26-hexaol
- (25S)-26-O-beta-D-glucopiranosil-5-beta-furostan-1-beta,3-beta,22-alfa,26-tetraol-1-O-beta-D-glucopiranòsid
- (25S)-26-O-beta-D-glucopiranosil-5-beta-furostan-3-beta,22-alfa,26-triol-3-O-alfa-L-rhamnopiranosil-(1→2)-O-beta-D-glucopiranosil-(1→2)-O-beta-D-glucopiranòsid
- àcid salsasapínic
- antraxantina FRU
- asparagòsid A
- asparagòsid B
- asparagòsid E
- beta-carotè FRU
- beta-criptoxantina FRU
- catequina
- curillina
- epicatequina
- esmilacina
- èsters dels àcids càpric, esteàric, làuric, mirístic, oleic, palmític amb la beta-criptoxantina FRU
- heteròsids de saponines; esmilaponòsid, sarsaponòsid
- licofil·la FRU
- licopè FRU
- luteïna FRU
- salsasaponina
- trans-resveratrol
- zeaxantina FRU
- zeaxantina-monomiristat FRU